

In de 'Symposium'-rubriek organiseert Res Publica het debat tussen politieke wetenschappers en praktijkpolitologen. Nederlandse en Vlaamse academici, politici, ambtenaren, journalisten, vertegenwoordigers van belangengroepen, medewerkers van studiediensten... worden uitgenodigd om in discussie te gaan over politieke thema's. We besteden ook ruim aandacht aan aspecten die 'the profession' bezighouden. Zo kwamen in de voorbije jaargang al aan bod: het nut van een cordon sanitaire rond extreemrechtse partijen, de rol van het middenveld in de Europese Unie, de publicatiedruk in de sociale wetenschappen en politieke wetenschappers in het politieke bedrijf. Er staan in 2009 al zeker symposia op stapel over politicologen en de massamedia, en over de communicatiepolitiek van internationale organisaties. Een symposium start met een aftrapstuk waarop twee of drie andere auteurs reageren. De redactie verzorgt telkens een korte in- en uitleiding. Het eerste symposium van jaargang 2009 gaat over de naderende verkiezingen voor het Europees Parlement in juni 2009.

Europese verkiezingen

Inleiding

Peter Bursens, Universiteit Antwerpen

Eelke Heemskerk, Universiteit van Amsterdam

"In juni 2009 worden voor de zesde maal Europese verkiezingen gehouden." Of schrijven we beter: "In juni 2009 verkiezen de inwoners van de EU-lidstaten voor de zesde maal hun nationale volksvertegenwoordigers voor het Europees Parlement"? Beide aankondigingen zijn correct, maar wijzen op een verschillende perceptie van de nakende stembusgang. Hoe 'Europees' zijn verkiezingen voor het Europees Parlement? Zullen kandidaten erin slagen de Europese relevantie tijdens de campagne duidelijk te maken? Hoeveel aandacht zullen de massamedia aan de Europese verkiezingen schenken? En wat

zegt dit alles over de legitimiteit van het Europees Parlement en bij uitbreiding van de hele Europese Unie? Enkele maanden voor de verkiezingen trekt het Res Publica Symposium de campagne op gang. Een politicoloog, een journalist, een ex-Europarlementslid en een lijsttrekker voor de Europese verkiezingen in 2009 kruisen de degen over oorzaak, diagnose en remedie van het schijnbaar niet te winnen gevecht van het Europees Parlement om zichzelf in de kijker te spelen.

Steven Van Hecke studeerde filosofie en politieke wetenschappen. Hij is momenteel post-doctoraal onderzoeker aan de Universiteit Antwerpen en gastdocent aan de Katholieke Universiteit Leuven. Hij deed onderzoek naar en publiceerde uitgebreid

over transnationale partijen en hun relatie tot het Europees Parlement. Een uitgelezen combinatie dus om een forum over de nakende verkiezingen voor het Europees Parlement op gang te trekken. Steven Van Hecke betoogt in zijn aftrapstuk dat verkiezingen voor het Europees Parlement een *second order*-karakter hebben, dit wil zeggen dat het eigenlijk geen Europese verkiezingen maar nationale verkiezingen zijn. Hij somt een aantal mogelijkheden op om de EP-verkiezingen Europees te maken. Die draaien allemaal rond het politiseren van de Europese politieke ruimte. Hij ziet hierin een belangrijke rol weggelegd voor de Europartijen, bijvoorbeeld bij de aanstelling van een nieuwe voorzitter van de Europese Commissie. Maar erg optimistisch toont hij zich niet. De schaduw van een nog verder dalende opkomst hangt immers boven de EP verkiezingen van juni 2009. Steven Van Hecke eindigt met een pleidooi voor meer aandacht van de massamedia voor het Europees Parlement en, bij uitbreiding, de gehele Europese politiek. Op korte termijn – en in afwachting van grondige hervormingen van de Europese instellingen – zou dat al wat soelaas kunnen brengen. Deze expliciete oproep aan de media schreeuwt om een reactie vanuit journalistieke hoek. In dit symposium dient Rob Heirbaut, Europa-correspondent van de VRT, Steven Van Hecke van antwoord. Rob Heirbaut beaamt de analyse dat het Europees Parlement nauwelijks bekendheid geniet bij het grote publiek, dat dan ook niet bijster veel interesse vertoont om naar de Europese stembus te gaan. De massamedia kunnen uiteraard zorgen voor een grotere bekendheid. Rob Heirbaut stelt dat aandacht van

de massamedia pas gegeneerd zal worden indien de politieke strijd, de inzet van de verkiezingen voldoende hoog is. Het is volgens hem aan de politici om duidelijk te maken dat de Europese verkiezingen ertoe doen, bijvoorbeeld door prominente kandidaten naar voren te schuiven en duidelijke standpunten in te nemen ten aanzien van Europese dossiers. Hij kaatst met andere woorden de bal handig door naar de politici, en meer bepaald naar de leden van het Europees Parlement zelf. Die komen dan ook ruim aan het woord in dit symposium. Bart Staes, Europees Parlements lid voor Groen!, neemt de toegeworpen handschoen van Rob Heirbaut op. Hij gaat ermee akkoord dat politici zelf de kiezers moeten doen ontwaken uit de droom dat de Europese Unie irrelevant zou zijn. Tegelijk werpt hij echter ook de bal terug naar de journalistieke wereld en houdt hij een pleidooi voor het durven investeren in degelijke berichtgeving over 'Europa'. Hij breekt ook een lans voor meer aandacht voor 'Europa' in het onderwijs. Hij eindigt evenwel met de hand in eigen boezem te steken: Europarlementsliden kunnen maar de aandacht en het respect krijgen die ze verdienen. Ze moeten dus in de eerste plaats zelf de hand aan de ploeg slaan. Bob van den Bos sluit de rij. Als politiek wetenschapper en ex-Europarlementslid stelt hij akkoord te gaan met de diagnose van Steven Van Hecke. Hij kadert de oorzaak echter breder in een algemeen legitimiteitsprobleem van de Europese Unie. Hij argumenteert dat het Europese niveau wel steeds meer te zeggen krijgt, maar dat tegelijk de nationale hoofdsteden de media-aandacht blijven behouden. Bob van den Bos wijst er bovendien op dat de

toenemende vraag van de media om politiek te ‘framen’ in termen van strijd moeilijk toepasbaar is op de Europese politiek. Hij verwacht daarin weinig verandering tijdens de campagne voor de komende Europese verkiezingen.

Verkiezingen voor het Europees Parlement: een maat voor niets?

Steven Van Hecke, Universiteit Antwerpen

Recente cijfers van de Eurobarometer laten er geen twijfel over bestaan: in België is minder dan de helft van de ondervraagden geïnteresseerd in de Europese verkiezingen van juni 2009; in Nederland is dat ruim boven de helft (*Special Eurobarometer 303*, herfst 2008). Toegegeven, op het ogenblik van de bevraging (oktober-november 2008) was er nog een half jaar te gaan vooraleer de kiezers naar de stembus zouden worden geroepen. Van enige vorm van campagne was dus nog geen sprake. Toch wijst de desinteresse bij het brede publiek op een dieperliggend probleem. Doen de Europese verkiezingen er eigenlijk wel toe?

Dat er een probleem is, dat staat buiten kijf. Verkiezingen voor het Europees Parlement worden klassiek omschreven als ‘second-order national elections’. Grosso modo betekent dit dat ze niet als volwaardig worden beschouwd, in tegenstelling tot verkiezingen voor het nationale parlement, maar als een test voor de zittende nationale regering. De thema’s, de kandidaten en de campagne zijn niet ‘Euro-

pees’ maar ‘nationaal’. Kiezers stemmen niet strategisch, bijvoorbeeld in functie van een mogelijke coalitie, maar ‘met het hart’, want de uitslag beïnvloedt in geen geval de regeringsstabiliteit. Stemmen op protest- of kleine partijen heeft dus een lage kostprijs. Regeringspartijen worden doorgaans afgestraft (‘vote sanction’), tenzij ze pas in het zadel zitten en kunnen genieten van hun wittebroodsweken, of tenzij de nationale verkiezingen nabij zijn en de Europese stembuslag als generale repetitie dient. Veel van het *second-order*-karakter heeft natuurlijk te maken met de afwezigheid van Europese massamedia en de organisatie van de Europese verkiezingen. De Europarlementsleden worden niet pan-Europees maar in nationale kieskringen verkozen. Er is dus niet één verkiezing voor het Europees Parlement. Er zijn evenveel verkiezingen als er lidstaten zijn. Niet verwonderlijk dus dat zoiets als ‘Europese verkiezingen’ eigenlijk fictie is, zowel politiek als institutioneel. Waaraan mogen we ons dan in de aanloop naar, tijdens en na de verkiezingen voor het Europees Parlement verwachten?

1. Europese politieke partijen zullen in toenemende mate van zich laten horen. Sinds 2004 zijn een tiental Europartijen officieel erkend door de Europese Unie (EU) en worden ze gefinancierd door het Europees Parlement. Volgens het EU-Verdrag vervullen ze een cruciale functie: ze dragen bij tot “de uiting van de politieke wil van de burgers van de Unie”. Naast ‘interest articulation and aggregation’ integreren en mobiliseren ze talloze nationale partijen rond een gemeenschappelijk programma. Europartijen komen echter

niet rechtstreeks tussen in de nationale campagnes; dat is hen trouwens verboden. Wat ze wel doen is de diverse nationale verkiezingscampagnes van hun lidpartijen zo goed mogelijk coördineren. Niet elke lidpartij is vragende partij en niet alle Europartijen bezitten de nodige arm-slag om dat tot een goed einde te brengen. Toch dient onderstreept te worden dat ze vele inspanningen leveren om bijvoorbeeld de gemeenschappelijke programmapunten niet te verwaarlozen, eensluitende slogans en eenvormige logo's te gebruiken, en zijn ze van plan om sterke leidersfiguren in meer dan één lidstaat uit te spelen. Die coördinatie van nationale verkiezingscampagnes verloopt in de verschillende Europartijen zeer ongelijk maar de richting is duidelijk: het na te streven model zijn de partijen op nationaal vlak. Uiteraard ontbreken er nog enkele cruciale partijfuncties zoals eliterekrutering en de strijd om de uitvoerende macht. Dit belet de Europartijen echter niet nu reeds elkaar te beconcurreren met allerlei beleidsvoorstellen en -initiatieven. Meer dan vroeger doen ze ook moeite om de onderlinge verschillen te beklemtonen. Terwijl de mainstream Europartijen eertijds veeleer naar de kiezer stapten met 'meer Europa', wordt de discussie nu meer gevoerd over de vraag 'welk Europa?'. Dat debat dringt echter nog nauwelijks door tot in de nationale media. De aangekondigde oprichting van een Eurosceptische partij die in alle lidstaten campagne wil voeren, kan daar misschien verandering in brengen. Wie weet moeten we *Libertas*, de beweging van de Ierse zakenman Declan Ganley die succesvol campagne voerde tegen het Verdrag van Lissabon, binnenkort dankbaar

zijn omdat ze de campagne een beetje Europeser weet te kleuren.

2. Europartijen kunnen ook nog op een andere manier het *second-order*-karakter temperen. Bij de aanstelling van de nieuwe voorzitter van de Europese Commissie hebben ze een belangrijke stem in het kapittel. En het is niet uitgesloten dat de kandidaat-voorzitter(s) mede de inzet word(t) (en) van de campagne. Sinds het Verdrag van Nice wordt de Commissievoorzitter niet langer unaniem maar via gekwalificeerde meerderheid voorgedragen door de Europese Raad. Die voordracht moet worden goedgekeurd door het Parlement waarna de 'president-elect' zijn team kan samenstellen. In het Verdrag van Lissabon staat bovendien dat de Europese Raad rekening moet houden met de uitslag van de Europese verkiezingen. In principe zijn de winnaars dus aan zet. Die bepaling werd in de praktijk al toegepast na de verkiezingen van 2004. De grootste fractie in het Europees Parlement, de EVP-ED bestaande uit christendemocraten en conservatieven, eiste een kandidaat-voorzitter uit haar politieke familie, de EVP (Europese Volkspartij). En ze slaagde erin de Europese Raad daarvan te overtuigen. Zo werd niet Guy Verhofstadt maar José Manuel Barroso voorzitter van de Europese Commissie. Vraag is of de EVP de grootste fractie zal blijven en of ze opnieuw de keuze van Commissievoorzitter naar haar hand kan zetten. De EVP heeft alszins bevestigd dat ze opnieuw Barroso zal voordragen. Nieuw is dat deze voorkeur dit keer vóór de verkiezingen wordt bekendgemaakt. Zo kan de voorzitter van de Commissie mee de inzet worden van

de verkiezingen. De idee is alleszins dat kiezers een echte keuze voorgeschoteld krijgen tussen bijvoorbeeld een centrumrechtse en een centrumlinkse kandidaat. Andere Europartijen dan de EVP kijken voorlopig de kat uit de boom. De tweede grootste Europartij, de Partij van Europese Socialisten (PES), was van plan voormalig Deens premier en huidig PES-voorzitter Paul Nyrup Rasmussen als tegenkandidaat te lanceren. Maar wegens interne onenigheid gaat dit voorlopig niet door. De steun van Spaans premier José Zapatero aan een tweede termijn voor (de Portugees) Barroso is alleszins een ferme streep door de rekening van de socialisten. Het laat ook duidelijk de limieten van de Europartijen zien: finaal zijn het de lidstaten die een kandidaat-voorzitter voordragen. Partijpolitiek is belangrijk maar speelt niet altijd en niet in alle gevallen een doorslaggevende rol. De krachtverhoudingen tussen de politieke families kunnen echter maar beter in de gaten worden gehouden. Want naast een nieuwe voorzitter van de Europese Commissie moeten er in het najaar van 2009 nog een aantal andere topfuncties worden ingevuld. Het heeft er alle schijn van dat dit in één grote beweging zal gebeuren. Er zal ongetwijfeld gekozen worden voor een goede mix: mannen en vrouwen, uit de grote en kleine lidstaten, uit alle windstreken van de EU én uit de verschillende politieke families. In welke mate elk van de politieke families aan haar trekken zal komen, zal rechtstreeks afhangen van de score bij de verkiezingen voor het Europees Parlement.

3. De legitimiteit van dat nieuw verkozen Parlement zal echter in belangrijke

mate aangetast worden door de lage opkomst bij de verkiezingen. In de meeste lidstaten van de Unie, en vooral in het Europees Parlement zelf, maakt men zich daar grote zorgen over. Niet zo in België of Luxemburg. Daar geldt de opkomstplicht. Maar de Zuidelijke Nederlanden krijgen er een ander probleem voor in de plaats: samenvallende verkiezingen. Europese thema's en kandidaten zullen zo goed als zeker ondergesneeuwd raken door de regionale of nationale verkiezingscampagnes. Daar is een mogelijke val van de Belgische federale regering en dus een bijkomende stembusslag op dezelfde zondag niet eens voor nodig. Op welke manier kan er meer aandacht besteed worden aan de Europese verkiezingen? Dat kan door de inzet van de verkiezingen te verhogen. En dat is de laatste jaren al gebeurd: het Europees Parlement heeft er steeds meer bevoegdheden bijgekregen en zijn rol in het besluitvormingsproces is bij elke verdragswijziging versterkt. Het Verdrag van Lissabon vormt hierop geen uitzondering. Maar als de groeiende macht van het Parlement de neergaande trend inzake opkomst niet heeft kunnen stoppen, laat staan ombuigen, hoe kan de inzet nog meer worden verhoogd? Op het eerste gezicht is dit eenvoudig: als we de Europese Commissie beschouwen als de regering van de EU, zorg er dan voor dat die door een meerderheid van het Parlement moet worden gesteund. Wie zich dus de moeite getroost om de Europese verkiezingsprogramma's te lezen of om zich te informeren over wat er op Europees vlak op het spel staat, kan zijn of haar stem geven aan een partij van de meerderheid of een partij van de oppositie. Momenteel bestaan

die niet: in het Europees Parlement wordt er voor elke afzonderlijke stemming een meerderheid gevormd. En de samenstelling van die tijdelijke coalitie kan nogal eens verschillen. Daar heeft de kiezer geen vat op. Vraag is natuurlijk of dit bij de nationale of regionale verkiezingen wel het geval is. Zeker in een meerpartijenland- schap waarin velen zich geroepen voelen tot regeringsdeelname, is kiezen in functie van meerderheid of oppositie zelden mogelijk. Partijen spreken zich immers doorgaans na de verkiezingen uit over coalitieformules. Is het dat wat we willen op Europees vlak? Bovendien lopen we niet hoog op met onze nationale parlementen, bestaande uit een slaafse meerderheid en een nutteloze oppositie. Moeten we de EU dan met een dergelijk onvolkomen model opzadelen? Neen. Hoe moet het dan wel? Biedt de rechtstreekse verkiezing van de Commissievoorzitter een uitkomst? Mogelijk. De onafhankelijkheid van de wetgevende macht wordt gevrijwaard en misschien kan het Parlement profiteren van een verhoogde opkomst bij gelijktijdige verkiezingen. Het Parlement kan natuurlijk ook overschaduw worden door de 'presidentsverkiezingen', net zoals wanneer in de Verenigde Staten congres- en presidentsverkiezingen samenvallen. Fundamenteel is dat de introductie van meerderheid-oppositie of de rechtstreekse verkiezing van de voorzitter niet zonder gevolgen kan blijven voor de werking van de Commissie. Ze zou allicht meer gaan lijken op een Europese regering maar tegelijk zou ze bijvoorbeeld onmogelijk nog even krachtadig kunnen optreden in mededingingsdossiers. Die bevoegdheid zou ze dan minstens moeten overgedragen

aan een onafhankelijk agentschap. Op korte en zelfs middenlange termijn moeten we dergelijke ingrepen ten voordele van een doorgedreven politisering van de Commissie niet verwachten. Die voorstellen vinden immers nauwelijks of geen steun bij de lidstaten.

Wat kan er op korte termijn wel gebeuren? Informatieverstrekking. Geen zoveelste overheids campagne over het belang van het Europees Parlement maar aandacht vanwege de media voor de cruciale dossiers die op de agenda van het Parlement staat en voor het stemgedrag van de Europarlementsleden. Op die manier kunnen Europarlementsleden door de kiezers ter verantwoording worden geroepen. Vandaag weten we eigenlijk niet bijster veel over hun handel en wandel in Straatsburg en Brussel. Grondige verslaggeving over hun parlementaire activiteiten kan daar al veel aan verhelpen. Want als het waar is dat volgens recente Duitse cijfers tot 80% van de nationale wetgeving van Europese herkomst is, en als het waar is dat het Parlement een belangrijke mede-wetgever is binnen de EU, moet dan het relatieve belang van het werk van de Europarlementsleden niet meer voor het voetlicht worden geplaatst? Wat we dus nodig hebben is pakweg evenveel Europees nieuws als we nationaal of regionaal nieuws voorgeschooteld krijgen. Dat zal aanvankelijk een beetje onwennig lezen, klinken of zien. Is dat een probleem? Neen, ook kennis over het Haagse Binnenhof of de Brusselse Wetstraat is bij niemand aangeboren. Het vraagt een lange periode van inwijding, dat wel, maar als de media dat tot op zekere hoogte kunnen voor een complex land als

België en de burgers op korte termijn interesse kunnen tonen voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen, waarom zou dat voor het Europees Parlement en de Europese politiek 'tout court' niet gelden? Laat in afwachting van de broodnodige aanpassing van de spelregels iedereen eens voor eigen deur vegeen. Het Europees Parlement verdient immers beter.

Politieke strijd en bekende figuren genereren meer aandacht van de massamedia

Rob Heirbaut, Europa-correspondent, VRT

Het is inderdaad een paradox: sinds de eerste verkiezingen voor het Europees Parlement in 1979 heeft het stelselmatig macht en bevoegdheden bijgekregen, maar toch daalt de opkomst bij elke verkiezingen. In juni 2004 kwam maar 17% van de stemgerechtigde Slowaken zijn stem uitbrengen. De maand voordien, op 1 mei 2004, hadden we nochtans beelden en foto's van juichende Slowaken gezien, die blij waren dat Slowakije lid geworden was van de Europese Unie. Waren alleen die 17% toen aan het juichen, of was men de maanden voordien aan de Slowaken vergeten te vertellen dat het Europees Parlement in Brussel wel degelijk iets te zeggen heeft? Slowakijke is niet het enige voorbeeld. Ook in Frankrijk (opkomst 43%) en Nederland (opkomst 40%), twee stichtende leden van de EU waar er al veel langer dan in Slowakije voor Europarlementsleden gestemd kan worden, lag de opkomst trouwens lager dan het Europese gemiddelde (45,6%).

Maar toen een jaar later, in 2005, in Frankrijk en Nederland een referendum werd gehouden over het Europese Grondwettelijke Verdrag, lag de opkomst plots hoger. 70% van de stemgerechtigde Fransen en 63% van de stemgerechtigde Nederlanders brachten hun stem uit. Aan het referendum was dan ook een wekenlange campagne voorafgegaan, met uitgebreide media-aandacht, waarin de emoties soms hoog opliepen. In Frankrijk ging het over de Bolkesteinrichtlijn, in Nederland over de euro. Het ging lang niet meer alleen over het Grondwettelijk Verdrag, maar toch hadden veel Fransen en Nederlanders, meer dan bij Europese verkiezingen, het gevoel dat de inzet van het referendum belangrijk was. Een gelijkaardig fenomeen deed zich trouwens voor bij de Amerikaanse presidentsverkiezingen in november 2008, waar de opkomst voor het duel Obama –McCain (63%) veel hoger was dan bij eerdere presidentsverkiezingen.

Kortom, wanneer de inzet hoog is, is de betrokkenheid groter en ligt de opkomst hoger. Voor de Europese verkiezingen betekent dit in de eerste plaats dat men aan alle kiezers duidelijk moet proberen te maken dat zijn of haar stem wel degelijk een verschil kan maken. Dat zijn of haar keuze voor een links of een rechts Europees Parlement kan zorgen, voor een progressief of een conservatief parlement, enzovoort. Concrete voorbeelden uit de voorbije legislaturen kunnen dit verduidelijken. Er mag dan inderdaad wel geen regeringsvorming verbonden zijn aan de uitslag van de Europese verkiezingen, het Europees Parlement heeft de voorbije jaren wel een doorslaggevende rol gespeeld

in enkele dossiers, zoals de dienstenrichtlijn of de havenrichtlijn. De meeste mensen weten dat niet, en gaan ervan uit dat het Parlement nog altijd een praatbarak is zonder bevoegdheden.

Hoe kan hieraan verholpen worden? Kandidaten moeten in de eerste plaats duidelijk maken waar zij voor staan, zodat de kiezer weet wat er de komende vijf jaar met zijn of haar stem zal gebeuren. De betrokkenheid bij Europese verkiezingen zal verder ook verbeteren wanneer er strijd gevoerd wordt tussen bekende politici. In vergelijking met andere landen valt daar in België niet over te klagen. Toppolitici die erg populair zijn, zoals de gewezen premiers Verhofstadt en Dehaene, staan wellicht opnieuw bovenaan op de Europese lijst. De vraag “wie haalt de meeste stemmen” kan voor media-aandacht zorgen, en dat is broodnodig. Het volstaat natuurlijk niet alleen om de lijst te trekken, het engagement moet ook geloofwaardig zijn. Vooraf zeggen dat men wel lijsttrekker is maar niet gaat zetelen, zoals Verhofstadt deed in 2004, draagt niet bij tot de geloofwaardigheid van het Europees Parlement. Het feit dat in België de regionale (Vlaamse, Waalse, Brusselse) verkiezingen samenvallen met de Europese verkiezingen hoeft daarbij overigens niet meteen een nadeel te zijn. Het biedt de gelegenheid om duidelijk te maken dat regionale parlementsleden en ministers vaak met handen en voeten gebonden zijn door beslissingen die eerder in het Europees Parlement genomen zijn (bijvoorbeeld wanneer het gaat over milieumaatregelen).

Kortom, verkiezingen die voldoende strijd en inzet bieden, zouden zeker de aandacht

van de media moeten kunnen lokken. Dat dit niet onmogelijk is, werd bewezen in de aanloop naar de referenda in Frankrijk en Nederland.

Het lijkt evenwel geen twijfel dat ook in juni 2009 in Vlaanderen meer aandacht zal uitgaan naar de verkiezingen voor het Vlaamse Parlement. Dit is onder meer het gevolg van de gebrekkige kennis op vele redacties van de werking van de Europese instellingen en van het Europees Parlement in het bijzonder. In de journalistieke opleidingen (en in de rest van het onderwijs) zou hieraan meer aandacht besteed moeten worden. De gebrekkige kennis zorgt ervoor dat er ook buiten verkiezings-tijd te weinig mediabelangstelling is voor Europa. Dit heeft dan weer tot gevolg dat op het moment van de verkiezingen zelf weinig mensen goed weten waarom ze moeten gaan kiezen. Overigens klaagden verschillende Europarlementsleden de voorbije jaren zelf over het feit dat ze veel minder wetgevend werk te doen hadden dan ze hoopten, omdat de Europese Commissie, onder leiding van Commissievoorzitter Barroso, te weinig wetgevende initiatieven zou hebben genomen. Wanneer het Parlement weinig om handen heeft, zal er ook weinig media-aandacht zijn.

Of de opkomst van eurosceptische partijen zoals Libertas voor een geanimeerde en meer inhoudelijke verkiezingscampagne zal zorgen (over welk Europa we willen), valt af te wachten. Want ook al beweert Libertas strijd te voeren voor een meer democratisch en transparant Europa, de sterkte van deze beweging ligt vooral in het feit dat ze perfect aanvoelt

dat er bij de bevolking heel wat negatieve gevoelens leven ten aanzien van Europa en het Europees Parlement. Zo begrijpt vrijwel niemand dat het Europees Parlement één keer per maand verhuist van Brussel naar Straatsburg. En dat het Parlement, waarvan men zegt dat het veel macht heeft, daar zelf niets aan kan veranderen. Europarlementsleden verdienen volgens veel mensen een pak meer dan nationale parlementsleden, hebben de beschikking over ruime douches, veel vrije tijd, en bovendien ook nog een pak geld om medewerkers te betalen. Ook al gaat het om foute vooroordelen, het Europees Parlement kan zelf veel meer doen om ze bij te sturen. Door zelf misbruiken aan de kaak te stellen, in plaats van verkramppt te reageren op krantenartikels of reportages hierover.

Wie het Europees evangelie verkondigt, moet zijn verantwoordelijkheid kennen

Bart Staes,

Europees Parlements lid voor Groen!

Het betoog van Steven Van Hecke begint met een terechte maar ook onheilspellende vraag: zijn de verkiezingen een maat voor niets? Terecht, omdat ik vind dat je juist als overtuigd Europeaan niet blind moet zijn voor die punten waar 'Europa' tekortschiet en niet te gemakkelijk voorbij moet gaan aan het feit dat Europa soms als afstandelijk, technocratisch, ja zelfs arrogant overkomt bij veel burgers. Onheilspellend? Ja, eenvoudigweg om-

dat we geen alternatief hebben. Niet voor Europese samenwerking en niet voor een democratische legitimering hiervan via verkiezingen. We mogen ons als Europese politici dus zeker niet neerleggen bij de desinteresse. Steven Van Hecke beschrijft mooi de paradox die voor ons Europarlementsleden al vele jaren dagelijkse realiteit is: naarmate het EP meer macht en invloed kreeg, leek de interesse van kiezers af te nemen. Een enquête uit de herfst van 2008 onder 27.000 burgers in de 27 lidstaten, wees bijvoorbeeld uit dat 67% niet eens weet dat er in juni 2009 Europese verkiezingen zijn en 54% zei niet geïnteresseerd te zijn. In het aftrapstuk worden allerlei terechte 'politiek-technische' en organisatorische argumenten en oplossingen aangehaald. Deze gaan echter voorbij aan dieperliggende kwesties die te maken hebben met een gebrek aan interesse voor Europese verkiezingen.

Wakker worden!

Voor mij als politicus is de allerbelangrijkste grondhouding deze: we mogen niet vanuit een cynische houding het onbehagen dat door Europese samenlevingen waait negeren of minimaliseren. Dat kunnen we ons eenvoudigweg niet permitteren en ik zie het als de verloochening van mijn opdracht als Europees volksvertegenwoordiger. Europees Volksvertegenwoordiger? Jazeker, een Europees Parlements lid vertegenwoordigt naar eer en geweten de belangen van het Europese volk. Bestaat dat dan, vraagt de cynicus? Ja, in zekere zin wel. Stel de vraag maar eens aan EU-burgers als ze zich in een ander werelddeel bevinden. Alles

hangt af van het perspectief. In je dorp of in een plattelandsgedebied in Frankrijk zal de Europese vlag weinig opwinding veroorzaken bij Jean-de-loodgieter. Maar staat dezelfde Jean ergens in ruraal Pakistan, dan zal die Europese vlag mogelijk toch wel voor iets blijken te staan.

Waar het om gaat is dat burgers moeten weten dat er gewerkt wordt aan het creëren van een zekere economische en sociale stabiele leefruimte waar de ecologie zoveel mogelijk gerespecteerd wordt. Het gaat om vrede en stabiliteit. Al sinds het prille begin in 1950 ging het daarom. Daar zullen we de Europese burgers van moeten overtuigen. Want ja, 80% van de wetgeving in de lidstaten is Europees georiënteerd. Als parlements lid probeer je dus het algemene, Europese belang zo goed mogelijk te verdedigen. Ik wil de burgers er blijvend op blijven wijzen: word wakker, politieke keuzes in Europa doen er meer dan ooit toe! Dat is geen platte verkiezingsretoriek maar bittere realiteit. Er moeten dringende keuzes gemaakt worden.

De keuze om tien jaar geleden de nationale munteenheden in Europa in te ruilen voor de gemeenschappelijke munt, de euro, was er zo één. Nu pas beseffen we dat het België behoevde voor het bankroet dat IJsland wel trof. In Slowakije, dat per 1 januari 2009 de euro invoerde, is men ronduit verheugd over de komst van de munt. Dankzij de euro is de concurrentiepositie van het land sterker dan die van buurlanden als Polen en Hongarije, waar de nationale munteenheden door de crisis zwaar onder druk staan. De Sloveense premier Robert Fico, zeer recent nog een

euro-scepticus en tegenstander van de euro, is nu uiterst populair in zijn land dankzij... de invoering van de euro! Het door de publieke opinie onopgemerkte succes van de euro toont zeer zeker het drama van vrouwe Europa aan. Tijdens economisch hoogtij vinden Europese burgers het normaal dat 'het goed gaat'. Mag ik er aan herinneren dat ondanks een fenomenale koopkracht in vergelijking met miljarden andere wereldbewoners, vele Europeanen steen en been klaagden dat de euro 'alles duurder maakte'. Nu – in tijden van zware crisis – staat er niemand op om te applaudisseren voor de euro.

Ik overdrijf wellicht. Maar onze nationale en regionale politici zouden eindelijk eens wat politieke moed mogen opbrengen en niet alles wat fout loopt in de schoenen van 'Europa' blijven schuiven. Het gaat er bij de mensen in als zoete koek. Maar het is fundamenteel oneerlijk en ze weten het. Het is ouderwets cynische politiek. En daar zijn ze nu zelfs in het Witte Huis van genezen. Waar het in het voorbeeld van de euro om gaat is dat politieke besluiten er dus wel degelijk toe doen en dat degenen die destijds pleitten voor die monetaire revolutie gelijk hadden. Maar ook al heb je gelijk, je moet het ook krijgen. De vooruitgang in de Europese samenwerking gaat traag en met horten en stoten, zo is het altijd geweest. Ik denk dan ook aan de woorden van de Europese oervader Jean Monnet. Zijn antwoord op de vraag hoe het verder moest met Europa was steevast: "Continuez, continuez!". Misschien moeten wij de Europese burger gewoonweg toeroepen: "Réveillez-vous, Réveillez-vous!".

Verbeelding aan de macht!

Natuurlijk overschaduwden nationale, regionale of lokale belangen het Europese en zelfs het mondiale bestuursniveau. Is dat erg? Laat ons wel wezen. Het vergt wat inzet, studie, kritische zin om complexe internationale kwesties te doorgronden. En slechts een minderheid van de kiezers doet dat. De kennis over de Wetstraat of over het Binnenhof is niemand aangeboren, schrijft Steven Van Hecke terecht. Voor Europa geldt dat nog meer. En dat zal deels zo blijven. Karel De Gucht schreef ooit: "Het stilzwijgende karakter van de Europese integratie was van meet af aan, nu meer dan vijftig jaar geleden, een bewuste keuze. (...) Europa één maken moest een opdracht van elke dag zijn, voor mensen die er hun levenswerk van maakten. Mensen die het zorgvuldig en discreet in elkaar knutselden en meestal erg technisch bezig waren. Weinig spectaculair maar wel grondig en ingrijpend. Vandaag is Europa echter volwassen geworden. Europa is zo belangrijk dat het aan zichzelf en aan zijn ongeveer 500 miljoen burgers verplicht is beter uit te leggen waar het voor staat, wat het bereikt heeft en waarvoor het verantwoording kan en moet afleggen. (...)". De Gucht is een liberaal, maar hier ben ik het grondig met hem eens. Behalve dan dat Europa reeds 'volwassen' is geworden, want politiek is dat op allerlei vlak nog niet het geval. En de oorzaken daarvoor moet je meestal zoeken in de nationale hoofdsteden. Want die willen nog steeds zo weinig mogelijk 'macht' afstaan. Zeer zeker niet op sociaal, fiscaal of veiligheidsgebied.

Europa is in zekere zin altijd een project van een voorhoede geweest. Maar dat gaat alleen goed als die elite in de voorhoede een strikt gevoel voor verantwoordelijkheid heeft en uitdraagt. Elke voorhoede moet verantwoording willen afleggen. Het dieperliggende probleem lijkt me echter dat door een gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel en langetermijndenken er nu sprake is van een stevige vertrouwenscrisis bij burgers. Toen Europese pioniers als Max Kohnstamm en Jean Monnet in een kasteeltje in Luxemburg vergaderden over de EGKS, liepen zij ook ver voor de troepen uit. Ze onderhandelden namens veel getraumatiseerde Europeanen. Kohnstamm had in een Duits concentratiekamp gezeten, maar werkte al snel na die vreselijke oorlog nauw samen met voormalige Duitse officieren. Deze naoorlogse generatie was duidelijk bereid tot debat, tot een open en constructieve discussie en tot het afleggen van verantwoording. Het grote probleem vandaag is dat die elite het zelf niet meer weet en het moreel kompas kwijt lijkt te zijn. Daarbovenop komt dat de kennis van veel nationale politici, journalisten en opiniemakers over Europa schrikbarend onbestaand is. Hun onwetendheid verhullen ze onder een populistische deken van misprijzen voor die wereldvreemde eurocraten in Brussel.

Dit is zeer problematisch want het gebeurt op een moment dat er politiek heel veel op het spel staat. We staan immers op het kruispunt van drie wereldcrises: een financieel-economische, een klimaat-ecologische en een moreel-ethische. Net deze

crises bedreigen de Europese droom. We moeten duidelijk maken dat een aantal Europese waarden deel van een antwoord zijn op deze problemen. Daarbij denk ik aan een Europa van open grenzen, van samenwerking binnen gemeenschappelijke instellingen, waar macht getemperd wordt door rechtsregels. En niet te vergeten 'Nooit meer oorlog', dat blijft de ziel van Europa.

Dat is voor mij het Europese evangelie dat we weer moeten uitdragen. Maar hoe kunnen we dat aan 'de mensen' uitleggen. Allereerst door niet te veel te blijven stilstaan bij de afwezigheid van nationale media en de desinteresse voor Europa van uitgevers, hoofdredacteurs en eindredacteurs die hun verantwoordelijkheid hardnekkig ontlopen. Laat liever de verbeelding aan de macht. Ik denk onder meer aan de verbeelding van schrijvers als Geert Mak. Het succes van zijn boek *In Europa* en van de al even schitterende TV-serie toont aan dat er een behoefte bij mensen bestaat om hun Europese geschiedenis beter te leren kennen.

Stimuleer Europese onderzoeksjournalistiek, zoals het initiatief van het Vlaamse Fonds Pascal Decroos om binnenkort een Europees Fonds voor kwalitatieve Onderzoeksjournalistiek te lanceren. Het is toch logisch dat er een stevige en kwalitatieve controlerende journalistiek bestaat, die de gevolgen van Europees beleid voor burgers in verschillende lidstaten toetst? In Brussel vond eind 2008 het congres *Global Investigative Journalism* plaats. Er bestaan schitterende centra in de Verenigde Staten, zoals het

Centre for Investigative Journalism. Er bestaat zoets als het International Consortium of Investigative Journalists. Er bestaat het door journalisten gelanceerde Investigative Reporters Network Europe (Irene). Er bestaan zelfs nationale organisaties voor onderzoeksjournalistiek. Problematisch is dat er geen Europees centrum voor onderzoeksjournalistiek bestaat. Een Europese Unie die politiek een beetje volwassenheid vertoont moet zo'n centrum financieel steunen. Een grote economische en straks ook politieke en militaire macht heeft immers alle denkbare controlerende machten nodig, met inbegrip van de vierde macht, de mediawaakhond. Die Europese waakhond is – met alle respect voor die kleine groep dapper volhoudende journalisten – op dit moment eerder een keffertje dan een Duitse scheper: hij bijt niet.

Investeer in de Europeanen van morgen. Steek meer in plaats van minder Europees geld in het bevorderen van contacten tussen jongeren. Laat Europese jongeren in contact komen met elkaars muziek, literatuur, leefwereld en gastronomie. Laat ze nog makkelijker studeren aan elkaars universiteiten. Stuur jonge mensen naar het Fort in Breendonk en naar het Vredesmuseum in Ieper of de IJzertoren in Diksmuide. Stuur ze naar Arras, de Marnevallei of Verdun en leg de verbanden. Na de aflevering over het jaar 1950 van 'In Europa', dat verplichte kost zou moeten zijn voor elke scholier in Europa, reageert Ricardo, een lezer op de website van In Europa, als volgt: "Ik ben opnieuw door-drongen van het belang van dit project van het moderne Europa, hoe weinig in-

spirerend het tegenwoordig vaak ook is of lijkt. Deze aflevering lijkt me vooral ook heel geschikt voor een eigen ‘roadshow’ langs de Europese scholen om jonge mensen te laten zien waar dat Europese ideaal vandaan komt en hoe moeilijk dat in het begin was”.

Urgentie

In plaats van enkel naar anderen te wijzen, steek ik liever de hand ook in eigen boezem. Het gaat erom dat we als politici mensen, desnoods op flink populistische wijze, de urgentie van samenwerking en van de Europese ‘soft power’ durven uitleggen. Het ontbreekt politici evenwel aan dat gevoel van urgentie.

De bijna honderdjarige Kohnstamm voelt de Europese urgentie nog steeds. Ik citeer uitgebreid uit een interview van maart 2007 met Vrij Nederland, naar aanleiding van vijftig jaar EEG-verdrag. In zijn somberste momenten vraagt Max Kohnstamm zich bevreesd af of de wereld terug is in zijn geboortjaar 1914, en opnieuw, net als aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog, de ondergang in het gezicht staart. “De Unie is het resultaat van twee vernietigende oorlogen, waarin de oude ordening catastrofaal is gebleken. Voor mijzelf waren die drie maanden in een concentratiekamp Amersfoort een toepassing van de les dat waar het recht ophoudt, de hel begint. Het recht bindt de mens en maakt hem tegelijkertijd vrij, van willekeur en despotisme. Monnet wilde die les in de praktijk brengen in het Europese project. In een gemeenschap met zijn

verdragen en instituties geeft iedereen een deel van zijn vrijheid en soevereiniteit op, omwille van een gemeenschappelijke vrijwaring van onrecht. Simpel samenwerken, samen iets oplossen heeft een verzoenende werking. “Patriottisme, wat houdt dat eigenlijk in?” vroeg Monnet me een keer. “Betekent het dat ik iemand aan deze kant van de grens anders moet behandelen dan iemand aan de andere kant?” Na een gesprek met Monnet in de jaren zestig noteerde ik zijn woorden: “De Europese gemeenschap kan mensen vrijheid van verkeer, geld, goederen, diensten geven, maar waar het mij werkelijk om gaat, is dat zij een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid aanvaarden. Dat is de enige basis waarop de toekomst in deze wereld kan worden gebouwd.” (...) Monnet haalde regelmatig de Zwitserse filosoof Amiel aan, die zei dat de ervaringen van mensen zouden verdwijnen als de instituties er niet waren om ze door te geven. Alleen die instellingen worden volgens Amiel wijzer, individuen niet. Daar zit wat in, meen ik. De mens is van nature tegenover de andere mens een wolf, en zonder instituties om het gedrag van mensen in goede banen te leiden, zal al gauw de roep om een dictator klinken.”

Inderdaad, het Europees Parlement wordt steeds wijzer en verdient alleen daarom al beter. Maar respect moet je verdienen. Dat is niet alleen een kwestie van perspectief, van betere berichtgeving en onderwijs, en van een verantwoordelijke bestuurlijke elite, maar ook gewoon een kwestie van tijd. Het groeien van een Europese bewustwording en identiteit kost tijd. Ik geloof dat de huidige crisistijd – waarvan we

nog maar het begin zien – historische kansen biedt tot constructieve veranderingen, een tijd voor nieuw politiek engagement en voor democratische betrokkenheid. Er moeten allerlei fundamentele en cruciale keuzen gemaakt worden. De keuze of vraag: “Beste kiezer, hebt u liever een nieuwe dictator of Europese verkiezingen?” hoef ik daarom niet stellen. Ik ken het antwoord.

Koud onthaal voor hot issues

Bob van den Bos, politicoloog en

D66-politicus

Elke vijf jaar zijn we getuige van hetzelfde treurspel. De politieke partijen lopen zich warm voor Europese verkiezingen die de burgers koud laten. Commentatoren maken zich zorgen over de geringe opkomst, waar ze zelf aan hebben bijgedragen door slechts in denigrerende termen over het Europees Parlement te spreken. Nationale politici huilen krokodillentranen en snotteren dat Europa toch best belangrijk is. De diagnoses zijn voorspelbaar, want zij kijken nauwelijks af van de vorige keer: Europa is te lang een eliteproject geweest van specialisten. ‘Brussel’ is een ondoorzichtige en bemoeizuchtige bureaucratie die ons steeds meer regels opdringt. De EU is telkens weer verdeeld over de grote problemen. De politieke verschillen in het Europees Parlement zijn onduidelijk. Er is regering noch oppositie. De Europarlementsleden kennen we niet. Wat heeft een gang naar de stembus dan voor zin?

Ook voor de remedies volstaan kopieën van het oude bestand: De EU dient effectiever, transparanter en democratischer te worden. Zij moet aansprekende resultaten boeken bij het oplossen van de grote problemen zoals economie, klimaat, energie, misdaad, of het Midden-Oostenconflict. De Brusselse regeldrift moet in toom gehouden worden. De bevolking voelt zich bedreigd door mondialisering en Europeanisering: regelgeving moet daarom zo dicht mogelijk bij de burgers plaatshebben en dus alleen op Europees niveau als de noodzaak daartoe vaststaat (subsidiariteit). Het Europees Parlement moet de grote onderwerpen politiseren, zodat de media verslag doen en de kiezer weet wat er te kiezen valt. En vooral ook: de lidstaten moeten eindelijk eens met één stem spreken in de wereld.

De analyses en aanbevelingen zijn zo langzamerhand niet veel meer dan een vijfjaarlijkse rituele riedel. In zijn heldere essay bepleit Steven van Hecke dat de media het publiek beter informeren over de belangrijkste issues en het stemgedrag van de Europarlementsleden. Helemaal mee eens, maar ik betwijfel of zijn suggesties veel zullen uithalen. Waarom is het Europese legitimiteitsprobleem toch zo moeilijk op te lossen? Waarom werken de gepropageerde recepten niet? Het gebrek aan belangstelling voor het EP is een symptoom van een algemeen legitimiteitsprobleem van de EU. Mijn stelling is dat de verklaringen hiervoor liggen in een complex van factoren die een versterkend effect op elkaar uitoefenen.

A. *Europese wetgeving: rivaliteit tussen het Europese en het nationale niveau*

De Europese samenwerking is niet op een blanco vel ontworpen, maar als een – zich ontwikkelende – superstructuur bovenop het eeuwenoude statenstelsel. Lidstaten gingen geleidelijk meer zeggenschap delen. Dat was een moeizaam proces: de natiestaat bleek, ook ontdaan van zijn gevaarlijk nationalisme, een hardnekkig fenomeen. De nationale structuren pasten zich lange tijd nauwelijks aan: men liet het gebeuren in Brussel. In Nederland drong het Europees bewustzijn bij veel bewindslieden en ambtenaren pas langzaam in de jaren negentig door. In de Tweede Kamer bestond weinig belangstelling voor EU-zaken: er viel publicitair/politiek nauwelijks mee te scoren. Niettemin ging de Europese beleidsontwikkeling gestadig door. Vooral door de invoering van de interne markt kreeg de integratie een eigen dynamiek en werd er op steeds meer terreinen steeds intensiever samengewerkt. Het aantal betrokken ambtenaren groeide mee met de hoeveelheid Europese wetgeving. Ook het leger lobbyisten, inclusief subsidiezoekende lagere overheden, nam indrukwekkende vormen aan. Het trok niet op naar Den Haag maar naar Brussel.

Aldus ontstond een curieus politiek schimmenspel. Het zwaartepunt van de besluitvorming op belangrijke terreinen verschoof langzaam maar zeker naar Brussel, terwijl de hoofdrolspelers op het Binnenhof bleven doen alsof dat niet zo was. Dit was mede mogelijk omdat bewindslieden voor hun Europese optreden

verantwoording verschuldigd bleven aan de nationale volksvertegenwoordiging. Ook de media bleven de schijn ophouden dat het Binnenhof er veel meer toe doet dan Brussel. Veel burgers hadden de machtsverschuiving nauwelijks in de gaten, vooral ook doordat ze voor sociale zekerheid, gezondheidszorg of onderwijs nog in Den Haag moesten zijn.

Deze omkering van schijn en werkelijkheid was onderdeel van een beleidsmatige, politieke en zelfs persoonlijke concurrentiestrijd tussen het Europese en het nationale niveau. Vanuit verschillende posities heb ik kunnen waarnemen hoe de rivaliteit zich heeft voltrokken, bijna als een ‘natuurlijk’ proces. Er is op allerlei fronten sprake van concurrentie: tussen de Commissie en EP (‘Europese’ instellingen) versus de Raad (‘nationale regeringen’); tussen Haagse departementsambtenaren en diplomaten bij de Permanente EU-Vertegenwoordiging; tussen nationale parlementsleden en Europarlementariërs, maar ook tussen de Brusselse correspondenten en hun nationale redacties.

Deze nauwelijks zichtbare strijd werd vooral het laatste decennium aangewakkerd door maatschappelijke ontwikkelingen, die in mentale zin sterk in het voordeel van het ‘nationale’ kamp hebben gewerkt. De mondialisering, de EU uitbreidingen en vooral de immigratie uit andere culturen voedden weerstand tegen buitenlandse invloeden. Nationale soevereiniteit en identiteit dienden van de weeromstuit gecultiveerd te worden. Er moest een museum voor de nationale geschiedenis komen. Op D66 en Groen Links na

pasten de politieke partijen hun Europa-beleid aan om de kiezers niet van zich te vervreemden. Vooral na het referendum over het grondwettelijke verdrag was er geen houden meer aan. Communautarisering en versterking van het Europees Parlement maakten plaats voor subsidiariteit en meer zeggenschap van het nationale parlement. De klimaatproblematiek en vooral kredietcrisis waren overigens weer in het voordeel van de Europeanen. Het leek (even?) tot een breder publiek door te dringen dat grensoverschrijdende problemen uitsluitend op Europees of zelfs wereldniveau aangepakt kunnen worden. Hoe dan ook, uiteindelijk moeten beide kampen het doen met een gelijkspel. Brussel verwerft steeds meer zeggenschap, terwijl Den Haag de politieke aandacht mag behouden. De verliezer is de burger die een verwrongen beeld van de werkelijkheid krijgt.

B. *Europese wetgeving: legitimiteit versus bestuurbaarheid*

De twee voornaamste taken waar de Unie van 27 of meer voor staat, zijn de legitimiteit en de bestuurbaarheid. Het meer 'populistische' politieke klimaat in Nederland maakt het nog moeilijker dan voorheen om serieuze aandacht voor Europa te vragen. Brussel fungeerde voor nationale politici als zondebok voor eigen tekortkomingen of voor impopulair beleid ('ons opgelegd'). Gevoelens van onbehagen konden zich makkelijk richten op het Brussels bolwerk dat binnen de nationale context nauwelijks verdedigers kent. De Nederlandse politieke cultuur is sinds Pim

Fortuyn veranderd: politici moeten zeggen waar het op staat. Geen verhullend taalgebruik en vage compromissen. Weg met de achterkamertjespolitiek. Authenticiteit en hartstocht willen we zien! De culturele revolutie werd aangewakkerd door de vele tv-zenders die een breed publiek moesten bereiken in hun slag om de kijkcijfers. Het publiek wilde strijd, herkenbare persoonlijkheden, korte gesprekken, stevige one-liners. Deze verlangens zijn moeilijk te bevredigen in het zich almaar uitbreidende Brusselse doolhof. De media hebben de moed dan ook al bij voorbaat opgegeven.

De val van de Muur versterkte bovendien de Europese compromissencultuur. De zeer brede EU kon alleen maar bestuurbaar gehouden worden als wat bindt politiek zwaarder mag wegen dan wat scheidt. Al het geroep om politisering ten spijt bleef bij diplomaten, maar *ook bij politici* in Brussel de 'behoefte om er samen uit te komen' overeind. Zoveel betrokkenen, zoveel uiteenlopende belangen en politieke visies kunnen alleen op één noemer worden gebracht als de scherpe kanten van de opinies worden afgehaald en er bereidheid tot concessies bestaat. Zo niet, dan loopt de hele besluitvormingsmachinerie vast en blijven de voor de legitimiteit essentiële resultaten zeker uit.

De grote fracties in het Europees Parlement kunnen alleen functioneren als intern geven en nemen het leidende principe is. Tussen de fracties wordt ook permanent onderhandeld om gezamenlijk een vuist te kunnen maken tegenover de Raad, de natuurlijke tegenspeler. De compromisvorming gaat natuurlijk moeizaam

en slaagt zeker niet altijd: er worden op alle fronten conflicten uitgevochten, maar deze strijd onttrekt zich grotendeels aan de publieke aandacht. De ambtelijke onderhandelaars tot en met het niveau van de Permanente Vertegenwoordigers hebben geen behoefte aan pottenkijkers. Het hele proces om 27 lidstaten op één lijn te krijgen is al moeizaam genoeg. De harde botsingen van nationale belangen in combinatie met de wil om er toch uit te komen, de coalitievorming, de onderonsjes en de uitruil kunnen maar beter buiten de schijnwerpers blijven. De ministers op hun beurt kunnen controversiële onderwerpen in de Raad wel hoog *opspelen* ten behoeve van hun thuisfront, maar moeten oppassen hun hand niet te *overspelen*: om effectief hun mannetje te staan in Brussel kunnen ze niet voortdurend dwarsliggen.

Vergeleken bij de overzichtelijke nationale politieke arena is Brussel een labyrint, waar men een privédetective nodig heeft om de weg te vinden. De media hebben zo iemand niet in dienst. Daarnaast verdraagt de receptuur om via publiciteit de legitimiteit te vergroten, namelijk politisering, duidelijke standpunten, openheid, zich bijzonder slecht met de noodzaak de zeer brede EU bestuurbaar te houden door depolitisering, compromissen en discretie. De ‘moderne’ media concentreren zich gemakshalve op de spectaculaire en dus grotendeels nationale dimensies van het politieke bedrijf. Kortom, ook door verschillen in de aard van besluitvorming, zoals complexiteit, schaal en politieke mores, krijgt de burger een onvolkomen beeld van de realiteit. Ook in het Europees Parlement is natuurlijk aan conflicten en spektakel

geen gebrek. Deze worden echter aan het oog onttrokken door een sterker Europees verantwoordelijkheidsgevoel dan in de nationale parlementen. Wie alleen let op het eindresultaat mist de politieke dimensie van het proces dat er aan voorafgaat: van intern fractieberaad tot en met de (‘codecisie’-)onderhandelingen met Raad en Commissie.

C. Buitenlands beleid: andere uitkomst van de tegenstellingen A en B

Effectief optreden van Europa in de wereld zou de kiezer zeker aanspreken. Bosnië, Irak, Congo, Gaza, waar bleef Europa? Het Europees buitenlands beleid is echter de moeilijkst te integreren sector. De redenen moeten gezocht worden in een combinatie van de door mij geschetste tegenstellingen: nationaal versus Europese en legitimiteit versus bestuurbaarheid.

De notie dat Europa pas gewicht in de schaal legt indien het als eenheid optreedt wordt niet in alle hoofdsteden op dezelfde wijze beleefd. Bovenop de gebruikelijke Brusselse tegenstellingen spelen bij buitenlandse politiek ook nog strategische overwegingen, historische bindingen en politiek emotionele dimensies (geweld, mensenrechten). Sinds het einde van de Koude Oorlog is er aanzienlijk meer politieke manoeuvreerruimte voor afzonderlijke Europese landen. Veel lidstaten kunnen de neiging niet weerstaan hier dankbaar gebruik van te maken.

In het gecompliceerde en zich uitbreidende Europese wetgevingsproces worden de

afzonderlijke staten politiek steeds minder zichtbaar. Buitenlandse politiek daarentegen leent zich bij uitstek voor het opvijzelen van de nationale herkenbaarheid. Vooral de grote Europese tenoren houden van solo's en hebben weinig animo om op te gaan in het 'anonieme' koor van een Gemeenschappelijk Europees Buitenlands beleid. Een actieve rol op het wereldtoneel versterkt het prestige van hun land in de wereld en van hen zelf in eigen land. In tegenstelling tot bij het interne EU-beleid mag bij het externe optreden het nationale niveau het winnen van het Europese. De belangen, zichtbaarheid en legitimiteit van de lidstaat en zijn leider(s) wegen zwaarder dan de 'bestuurlijke' noodzaak om met één stem te spreken. Het Europees Parlement houdt zich zeer gedetailleerd met het extern beleid bezig, maar ontleent er weinig legitimatie aan: de camera's volgen liever de avonturen van Blair of Sarkozy op het wereldtoneel.

Conclusie: Smalle marges voor legitimatie Europarlement

Telkens wanneer de Europese verkiezingen naderen werpt de mogelijk lage opkomst haar schaduwen vooruit. Het is dan weer 'bon ton' om denigrerend te spreken over het lage politieke profiel van Euro-parlementsleden in vergelijking tot hun nationale collega's.

De Europese volksvertegenwoordigers zien zich evenwel tot hun dagelijkse frustratie geconfronteerd met structurele en conjuncturele beperkingen om hun boodschap over het voetlicht te brengen. Het integratieproces is nog in ontwikkeling:

de beleidsmatige verschuiving van de hoofdsteden naar Brussel is door media en publiek nog steeds niet als een voldongen feit geaccepteerd. De strijd Europees versus nationaal gaat, grotendeels achter de schermen, onverminderd door. Door schijnwerpers op Den Haag te richten verandert de werkelijkheid niet, hoogstens het beeld dat de burgers ervan krijgen.

Tegelijkertijd hebben maatschappelijke ontwikkelingen als mondialisering en immigratie geleid tot een morele herbewapening ter verdediging van de nationale identiteit. Het proces van Europeanisering staat hiermee op gespannen voet. De binnenlandse politieke cultuur is erdoor vertroebeld. Zo is het inmiddels bijna taboe om te pleiten voor educatie en informatie over Europese samenwerking. Dat is alleen maar propaganda van Eurozeloten. Over institutionele kwesties kunnen we sinds het referendum maar beter onze mond houden, deze zouden de kiezers alleen maar afstoten.

Het gevolg is dat zelfs veel ontwikkelde mensen geen flauw benul hebben wat het Europees Parlement eigenlijk doet, laat staan waar het bij verkiezingen om gaat. Zolang de hierboven geschetste situatie niet wezenlijk verandert, kunnen we een hoge opkomst voor de Europese verkiezingen wel vergeten. Ook dit jaar zullen de kandidaten dus weer de boer op gaan met hun 'hot issues', om vervolgens opnieuw van een koude kermis thuis te komen.

Uitleiding

Peter Bursens, Universiteit Antwerpen
Eelke Heemskerk, Universiteit van Amsterdam

Het is opmerkelijk hoezeer in de vier bijdragen de identificatie van oorzaken, diagnose en remedie gelijklopen. Iedere auteur legt vanuit de eigen ervaringen andere accenten, maar de onderliggende teneur van hun betogen vertoont veel parallellen.

Centraal uitgangspunt is een vreemde en voor sommigen ook frustrerende paradox. Het Europees Parlement heeft de afgelopen decennia steeds meer bevoegdheden gekregen en dus ook een steeds grotere impact op de nationale politiek en het dagelijkse leven van de burgers. Tegelijk blijft het Europees Parlement echter onderbelicht in de massamedia en geniet het nauwelijks bekendheid bij de kiezers. De opkomst bij de Europese verkiezingen vertoont dan ook een dalende trend. De vier auteurs zijn het er verder over eens dat de oorzaak te zoeken is in de driehoeksverhouding tussen politici, massamedia en kiezers. Nationale en Europese mandatarissen slagen er onvoldoende in om de relevantie van het Europese beleidsniveau, en bij uitstek van het Europees Parlement, voor het voetlicht te brengen. Ze maken onvoldoende duidelijk dat het Europees Parlement er toe doet, dat politieke keuzes in het Europese halfroond in Brussel of Straatsburg substantiële gevolgen hebben voor de inhoud van het nationale beleid in vele domeinen. Nationale massamedia hebben weinig of geen endogene motivatie om aandacht te schenken aan het Europese beleidsniveau. Berichtgeving over

Europese politiek wordt door hoofdredacties maar overwogen in de mate dat die lezers, luisteraars en kijkers kan opleveren. De redactionele inschatting is dat nieuwsconsumenten maar oren en ogen hebben voor Europese politiek wanneer de relevantie aangetoond kan worden en die relevantie moet in de eerste plaats aangeleverd worden door de politici zelf.

Indien de verbanden in deze ‘ménage à trois’ correct zijn, dan liggen de remedies – in theorie althans – voor de hand. Het is dan aan de politieke wereld om een institutionele omgeving te creëren waarin politiek gedrag dat het Europese beleidsniveau in de verf zet gestimuleerd wordt. En het is aan de journalistieke wereld om het lef te hebben te investeren in degelijke inhoudelijke berichtgeving over het Europese politieke gebeuren. Op politiek niveau betekent dit het manifest maken van de politieke strijd. Duidelijk maken dat het Europees Parlement keuzes maakt die economisch links of rechts zijn, die ethisch progressief of behoudsgezind zijn, die het ecologische evenwicht herstellen of verder uit balans brengen. Benadrukken hoe Europese opties beperkingen opleggen aan nationale parlementen en regeringen. Illustreren wat de directe impact is op de professionele en persoonlijke levenssfeer van individuele Europese burgers. Of dit allemaal gebeurt, hangt in grote mate af van de inzet van de individuele Europese parlementsleden. Maar zij kunnen geholpen worden door ‘institutional engineering’, door het introduceren van formele regels en informele tradities die de politieke strijd bevorderen. Steven Van Hecke vermeldt in dit verband de mogelijkheid

om de aanstelling van de voorzitter van de Europese Commissie voorwerp te maken van een strijd tussen kandidaten die door verschillende Europartijen naar voor geschoven worden. Bart Staes voegt eraan toe dat Europarlementsleden inderdaad in de eerste plaats voor eigen deur moeten veggen, maar dat verder de bewustwording over Europa gefaciliteerd kan worden door meer gerichte aandacht voor Europa in de verschillende stadia van het onderwijs.

Het 'framen' van Europese politiek in een discours van tegenstellingen, debat en strijd zal met open armen ontvangen worden door de Europa-journalisten. Het zal hen ongetwijfeld helpen om hun hoofdredacteurs te overtuigen kolommen en zendtijd vrij te maken voor Europese berichtgeving. Maar Rob Heirbaut betwijfelt of dit zal volstaan. De strijd moet gevoerd worden door interessante (lees: bekende)

politici. Die verkopen immers beter. Bob van den Bos benadrukt in dit opzicht dat het Europees Parlement moet bevolkt worden door politici die willen investeren in Europa, die de relevantie ervan juist inschatten en dat ook durven en kunnen uitdragen. Al deze ingrepen moeten leiden tot een grotere kennis over en interesse in het Europees Parlement, wat dan weer in een hogere opkomst moet resulteren bij de Europese verkiezingen. Een hogere opkomst is op zich een na te streven doel, maar Bob van den Bos kadert dit ene aspect terecht in de bredere discussie over de legitimiteit van de Europese Unie. Europa mag dan wel begonnen zijn als een project van een kleine groep politieke elites, het is intussen uitgegroeid tot een zelfstandig politiek systeem dat zich niet kan veroorloven te functioneren zonder een gedegen draagvlak bij de kiezers.